

MEER LEZEN, BETER IN TAAL – VMBO

Effecten van lezen op taalontwikkeling

**MEER LEZEN,
BETER IN TAAL – VMBO**

Effecten van lezen op taalontwikkeling

September 2015

COLOFON

OPDRACHTGEVER

De Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen voor Kunst van Lezen

TEKST

Kees Broekhof, Sardes

EINDREDACTIE

Anette Heideman

FOTO'S

Jørgen Koopmanschap

Paul Ridderhof

Met dank aan:

- Biebsearch
- de Bibliotheek Utrecht: de foto's zijn gemaakt tijdens een groepsbezoek Read2Me! bij de bibliotheek
- de Bibliotheek aan den IJssel

VORMGEVING

Lijn 1, Haarlem

TOELICHTING KUNST VAN LEZEN

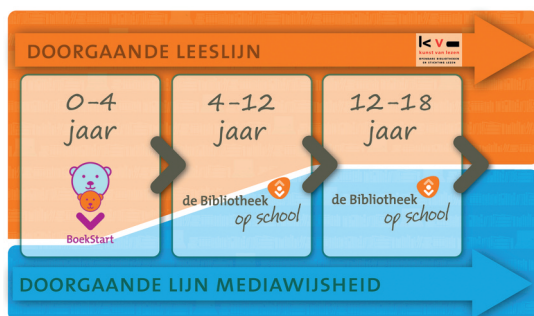
Het ministerie van OCW heeft in 2008 het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen geïnitieerd. De minister heeft de Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen opdracht gegeven het programma te coördineren. In 2011 is het programma op basis van de bereikte successen verlengd tot 2016. In de periode 2016-2018 wordt Kunst van Lezen voortgezet als onderdeel van het actieprogramma Tel mee met Taal, een gezamenlijk programma van de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Kunst van Lezen kent op dit moment drie programmalijnen:

Continueren BoekStart

BoekStart is een leesbevorderingsprogramma voor baby's. Het doel is om ouders en baby's intensief met kinderboeken en het voorlezen daarvan in aanraking te brengen door ze actief te binden aan de plaatselijke openbare bibliotheek. Inmiddels doen bijna alle bibliotheken mee. Het vervolgprogramma BoekStart in de kinderopvang is erop gericht om als bibliotheek professioneel samen te werken met kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. Ook wordt er samengewerkt met boekhandels om de aanschaf van babyboekjes te promoten.

Faciliteren de Bibliotheek op school

Kunst van Lezen stimuleert duurzame samenwerking voor leesbevordering tussen bibliotheken en basisscholen. Vanaf 2012 is dit in breder verband voortgezet als de Bibliotheek op school. De Bibliotheek op school is een aanpak die zich richt op het optimaliseren van de samenwerking tussen scholen en bibliotheken. Centrale elementen daarbinnen zijn: het versterken van de leesomgeving op school (bijvoorbeeld door het inrichten van een hoogwaardige schoolbibliotheek) en het vergroten van de deskundigheid op het gebied van leesbevordering en informatievaardigheden. Dit vindt plaats in zowel het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs (vmbo).

In bovenstaande afbeelding hebben we gevisualiseerd hoe deze projecten passen binnen de doorgaande leeslijn en de doorgaande lijn mediawijsheid.

Landelijk dekkende voorziening van netwerken

Ter ondersteuning van de genoemde programmalijnen wordt gewerkt aan een landelijk dekkende voorziening van lokale en bovenlokale netwerken leesbevordering.

Op kunstvanlezen.nl staat meer informatie over het programma en de drie programmalijnen. U kunt ook een mail sturen naar info@kunstvanlezen.nl.

Leesbevordering is te omschrijven als: het stimuleren van het ontwikkelen van de leesmotivatie en de literaire competentie van kinderen (0-12 jaar) en jongeren (12-18 jaar). Belangrijk uitgangspunt daarbij is het continu aanbieden van activiteiten en projecten op het terrein van leesbevordering (de doorgaande leeslijn). Met het 'ontwikkelen van leesmotivatie' doelen we op (les)activiteiten die kinderen en jongeren zoveel mogelijk positieve leeservaringen laten opdoen, zodat ze plezier in lezen krijgen en houden. Onder 'literaire competentie' verstaan we: het mee kunnen praten over boeken, de weg kunnen vinden in het brede aanbod van boeken, kennis hebben van de kenmerken van boeken (genres en dergelijke) en een eigen oordeel over boeken kunnen geven. Het gaat hierbij om kinder-, jeugd- en volwassenenliteratuur.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING 7

1 | TAAL EN HET VMBO 9

2 | EFFECTEN VAN VRIJ LEZEN 11

3 | LEESPLEZIER EN LEESMOTIVATIE STIMULEREN 17

4 | DE OPBRENGST VAN DE SCHOOLMEDIATHEEK EN BIBLIOTHEEK 19

5 | TAALBELEID: EEN MES MET TWEE KANTEN 21

6 | HOE NU VERDER? 22

HANDIGE SITES 23

BRONNEN 24

INLEIDING

Bibliotheken, mediatheken en vmbo-scholen

Voor vmbo-scholen is de taalontwikkeling van leerlingen veelal een bron van zorg. De typische vmbo-leerling komt de school binnen met een beheersing van de Nederlandse taal die onder het gemiddelde ligt en die een belemmering kan vormen voor succesvolle deelname aan het onderwijs. De achterstanden zijn hardnekkig en scholen slagen er vaak niet in om effectieve maatregelen te treffen om het tij te keren.

Een van de meest onderschatte effectieve maatregelen die scholen kunnen treffen is een structureel beleid rond vrij lezen en vrijetijdslezen. Talloze wetenschappelijke studies tonen aan dat lezen een sterke bijdrage kan leveren aan de taalontwikkeling van leerlingen, zowel van goede lezers als van zwakke lezers. Het is verbazend om vast te stellen dat dit gegeven nauwelijks wordt opgepakt door scholen om de taalontwikkeling van leerlingen te bevorderen. En dat terwijl lezen thuis – aangewakkerd via vrij lezen op school – grote opbrengsten kan opleveren voor de taalontwikkeling, zonder dat dit leestijd op school kost!

De ideale partner om een beleid voor vrij lezen en vrijetijdslezen vorm te geven is de mediatheek, in samenwerking met de openbare bibliotheek. Hier bevindt zich de expertise om de leesmotivatie van leerlingen te stimuleren en om docenten te scholen in effectieve werkvormen en te informeren over het gebruik van boekencollecties en andere bronnen bij zaak- en beroepsvakken.

De taalontwikkeling van de vmbo-leerling is dus een gemeenschappelijk belang van de school en de mediatheek/bibliotheek. De school wil de taalontwikkeling van de leerling bevorderen, de bibliotheek wil van de leerling een enthousiaste lezer maken. In deze brochure laten we zien dat deze twee doelen samenvallen binnen het onderwerp lezen: vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis.

De meerwaarde in beeld

Als de school en mediatheek/bibliotheek doelgericht samenwerken, gaan de leerresultaten van de leerlingen omhoog. Want wat blijkt: wie meer leest, scoort hoger op taaltoetsen. Zo eenvoudig is de meerwaarde van een intensieve samenwerking te onderbouwen. Deze doelgerichte samenwerking past in een structureel taalbeleid met aandacht voor de doorgaande leerlijn taal, waarmee alle leerlingen effectief ondersteund worden om het referentieniveau 2F voor het vmbo te halen. Dat is een van de kerntaken van de school.

De mediatheek/bibliotheek helpt de school om haar kerntaak beter uit te voeren. Deze brochure biedt daar argumenten voor op basis van internationaal en Nederlands onderzoek dat onweerlegbaar laat zien dat leerlingen die meer lezen betere resultaten halen op school.

Inhoud van deze brochure

Hoofdstuk 1 schetst de situatie rond taal in het vmbo: het taalniveau van de leerlingen, het belang van tekstbegrip en woordenschat en de noodzaak om achterstanden aan te pakken via een structureel taalbeleid. Het dilemma van het vmbo komt hier al direct aan de orde: leerlingen zouden

**Een structureel beleid
rond vrij lezen en
vrijetijdslezen is een
van de meest onder-
schatte maatregelen
om de taalontwikkeling
van leerlingen te
bevorderen.**

Taalbeleid levert
meer op als het
veel aandacht
bestedt aan
leesbevordering.

meer moeten lezen, maar dat is nu juist waar velen niet goed in zijn en wat zij niet graag doen.

In hoofdstuk 2 vatten we de belangrijkste resultaten uit onderzoek naar de effecten van lezen op de taalontwikkeling samen. De voornaamste bronnen die wij hierbij gebruiken zijn het werk van Stephen Krashen (2011, 2003), het onderzoek van Suzanne Mol en Adriana Bus (2011, 2010) en het internationale PISA-onderzoek naar de leesprestaties en leesmotivatie van 15-jarigen in de OESO-landen (Gille e.a., 2010).

Hoofdstuk 3 gaat kort in op het belang van leesplezier en beschrijft wat scholen en docenten kunnen doen om het leesplezier van vmbo-leerlingen te bevorderen en de leesmotivatie te stimuleren. We verwijzen hierbij naar recente inzichten uit motivatieonderzoek (o.a. Deci e.a. 2000; De Naeghel e.a., 2014).

In hoofdstuk 4 beschrijven we het effect van de schoolmediatheek op de leerresultaten van leerlingen. Hier verwijzen we naar Amerikaans onderzoek van Keith Lance, Nederlands onderzoek van onderzoeksbureau Oberon (Kieft e.a., 2012) en gegevens uit de *Monitor de Bibliotheek op school*.

Hoofdstuk 5 geeft een beknopte schets van het taalbeleid dat vmbo-scholen zouden moeten voeren om met maximaal effect te werken aan de leerprestaties op het gebied van taal. We beargumenteren dat dit taalbeleid sterk gericht zou moeten zijn op het stimuleren van vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis.

Hoofdstuk 6 vat de argumentatie van de hele brochure in enkele punten samen en geeft aan hoe vmbo-scholen en mediatheken/bibliotheken hun samenwerking intensief en opbrengstgericht kunnen inzetten ten behoeve van de taalprestaties van de leerlingen. ■

1 | TAAL EN HET VMBO

De helft van de Nederlandse basisschoolleerlingen gaat na groep 8 naar het vmbo. Een grote groep van deze leerlingen heeft een beperkte beheersing van de Nederlandse taal. Dit geldt vooral voor de leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen. Dit zijn de leerlingen die op de basisschool overwegend D- en E-scores (of IV- en V-scores) haalden op de Cito-toetsen voor taal (de twee laagste categorieën).

Taalvaardigheid is op het vmbo, net als bij andere onderwijssoorten, een belangrijke voorwaarde om de opleiding met succes te kunnen afronden en door te kunnen stromen. Succes betekent perspectief op een hogere vervolgonderwijs en daarmee uiteindelijk een betere positie op de arbeidsmarkt. Maar hogere vervolgonderwijs stellen ook hogere eisen aan de taalvaardigheid. Er staat dus veel op het spel voor vmbo-leerlingen. Voor velen van hen is de taal een struikelblok, maar tegelijkertijd een voorwaarde om hoger op te komen.

Tekstbegrip en woordenschat zijn van vitaal belang voor schoolsucces. Dit zijn precies de onderdelen van taal waarop veel vmbo-leerlingen laag scoren. Een structureel taalbeleid kan hier verandering in aanbrengen.

Tekstbegrip

De grootste taaluitdaging voor vmbo'ers is het goed kunnen lezen van teksten. Wie teksten goed begrijpt, is beter in staat om het onderwijs te volgen, om opdrachten te maken, om instructies goed uit te voeren en om ook buiten school goed om te gaan met geschreven taal. Veel vmbo-leerlingen vinden het lezen van teksten lastig. Uit onderzoek van Rijksuniversiteit Groningen blijkt dat maar liefst een kwart van de leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte opleidingen de teksten in schoolboeken niet goed begrijpt (Hacquebord e.a., 2004). Dit beeld wordt bevestigd door onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs (2008) en het internationale PISA-onderzoek, dat laat zien dat in Nederland 15 procent van de jongeren van 15 jaar niet in staat is om eenvoudige teksten te lezen. Deze groep is vooral te vinden in de lagere opleidingen van het vmbo.

Woordenschat

Woorden kennen is een voorwaarde om teksten te kunnen begrijpen. Om goed met teksten uit de voeten te kunnen in het voortgezet onderwijs, moeten leerlingen ongeveer 17.000 Nederlandse woorden kennen. Veel vmbo-leerlingen zitten ver onder dit niveau. Toch moet je 95 procent van de woorden van een tekst kennen om die tekst echt goed te begrijpen! Om leerlingen te helpen om met onbekende woorden om te gaan, hebben sommige methoden woordenlijsten en voeren scholen soms speciale woordenschatprojecten uit. De opbrengst hiervan is echter niet toereikend om de achterstand in te halen, omdat het aantal woorden dat wordt aangeleerd beperkt is en omdat de nieuw verworven woorden meestal niet systematisch worden onderhouden.

Een stap vooruit

Om vmbo-leerlingen te helpen een stap vooruit te maken is een doelgericht taalbeleid nodig dat bestaat uit twee componenten. De eerste component is vooral gericht op het didactische repertoire van docenten en heeft betrekking op het vak Nederlands, taal in de zaak- en beroepsvakken en extra ondersteuning voor leerlingen die zwak zijn op specifieke taalonderdelen. Het doel hiervan is om met behulp van effectieve didactiek struikelblokken in teksten voor leerlingen weg te nemen en leerlingen technieken te leren om zelf problemen bij het begrijpen van teksten op te lossen. De tweede component is gericht op vrij lezen – lezen in boeken, strips en tijdschriften naar eigen interesse, op school en thuis. Het doel van vrij lezen is om de taalvaardigheid van de leerlingen integraal te bevorderen. Deze tweede component moet evenveel aandacht krijgen en even planmatig aangepakt worden als de eerste; daarom is het een onderdeel van het taalbeleid en geen vrijblijvend onderwerp voor enkele enthousiaste docenten. Dat van vrij lezen veel verwacht mag worden voor de taalontwikkeling van leerlingen, wordt duidelijk in het volgende hoofdstuk. ■

2 | EFFECTEN VAN VRIJ LEZEN

De Amerikaanse onderzoeker Stephen Krashen heeft een groot deel van zijn wetenschappelijke carrière onderzoek gedaan naar het verband tussen vrij lezen en taalontwikkeling. Naast eigen onderzoek heeft hij een groot aantal studies van andere onderzoekers verzameld en met elkaar vergeleken. Hij vergeleek onder andere 54 studies naar verschillen tussen scores in begrijpend lezen op scholen die vrij lezen op het programma hadden en scholen die dat niet hadden. In 51 van de 54 onderzoeken bleken de leerlingen op scholen met vrij lezen even goed of beter te scoren. In zijn meest recente publicatie *Free Voluntary Reading* vat Krashen de bevindingen van een aantal onderzoeken samen. Hij concludeert dat vrij

lezen een positief effect heeft op de ontwikkeling van begrijpend lezen, spelling, schrijven, grammatica en woordenschat. Dit effect doet zich zowel voor bij het lezen in de eerste taal als bij het lezen in een tweede taal. Dat is goed nieuws voor de allochtone leerlingen in het vmbo, voor wie Nederlands niet altijd de moedertaal is. Krashen constateert dat scholen enorme kansen voor taalontwikkeling laten liggen, doordat zij te weinig ruimte geven aan vrij lezen op school.

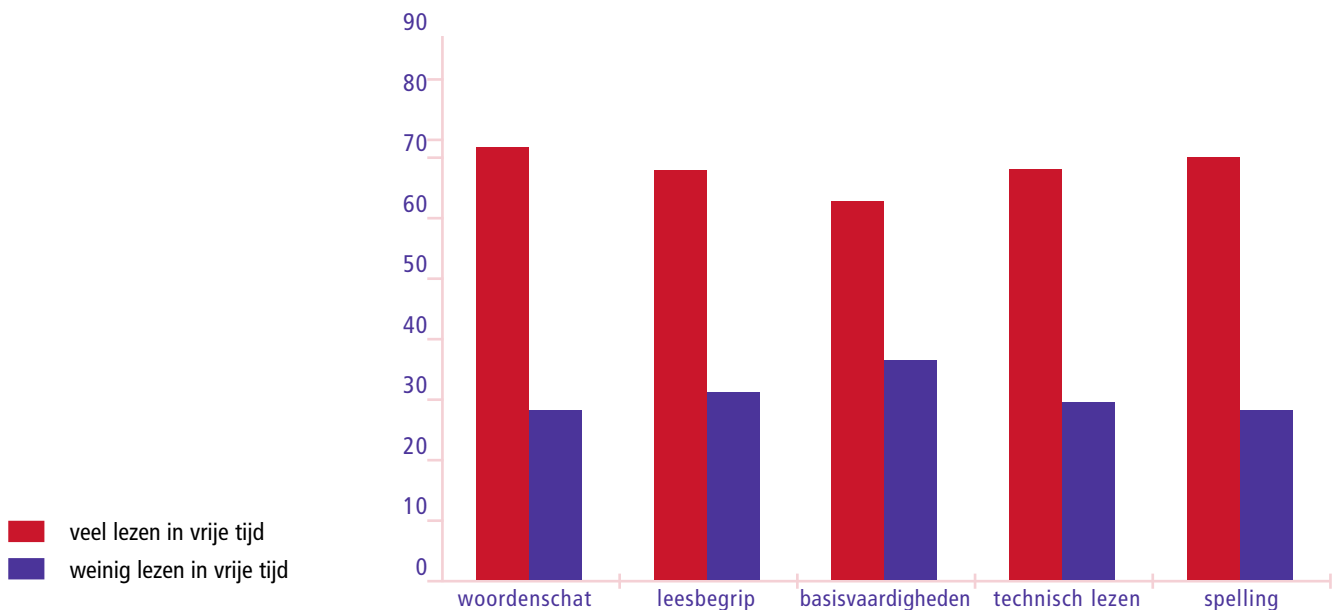
Leerlingen die in hun vrije tijd veel lezen scoren beter op taaltoetsen dan andere leerlingen. De relatie tussen vrijetijdslezen en taal- en leesvaardigheid blijft aanwezig tot in de volwassenheid. Suzanne Mol en Adriana Bus, 2011

Een van de belangrijkste recente studies naar de effecten van lezen op de taalontwikkeling is uitgevoerd door de Nederlandse onderzoekers Suzanne Mol en Adriana Bus. Zij wilden weten welke effecten vrij lezen op de lange termijn heeft op de taalontwikkeling. Om dit te achterhalen verzamelden zij 85 internationale studies naar voorlezen, vrijetijdslezen en taalontwikkeling. Deze studies hebben betrekking op totaal 6.636 kinderen en jongeren van verschillende leeftijden. Door deze studies naast elkaar te leggen konden de onderzoekers een beeld samenstellen van de bijdrage van voorlezen en vrijetijdslezen aan de taalontwikkeling over de gehele periode van voorschool tot hoger onderwijs.

Mol en Bus concluderen dat kinderen en jongeren die veel lezen in hun vrije tijd hoger scoren dan niet-lezende leerlingen op toetsen voor woordenschat, leesbegrip, basisvaardigheden van lezen, technisch lezen en spelling. Dit effect is duidelijk zichtbaar op alle leeftijden. Voor woordenschat en technisch lezen geldt dat het effect van vrijetijdslezen zelfs steeds groter wordt naarmate de leerlingen ouder worden.

Grafiek 1 toont de verschillen in taalprestaties tussen leerlingen (basisschool en voortgezet onderwijs) die veel lezen in hun vrije tijd en leerlingen die weinig lezen in hun vrije tijd. De gegevens hebben betrekking op leerlingen van zeven tot achttien jaar. Kijken we naar het onderdeel woordenschat, dan zien we dat van de leerlingen die veel lezen in hun vrije tijd 70 procent gemiddeld of bovengemiddeld scoort op woordenschat; van de leerlingen die weinig lezen in hun vrije tijd is dat slechts 30 procent.

GRAFIEK 1

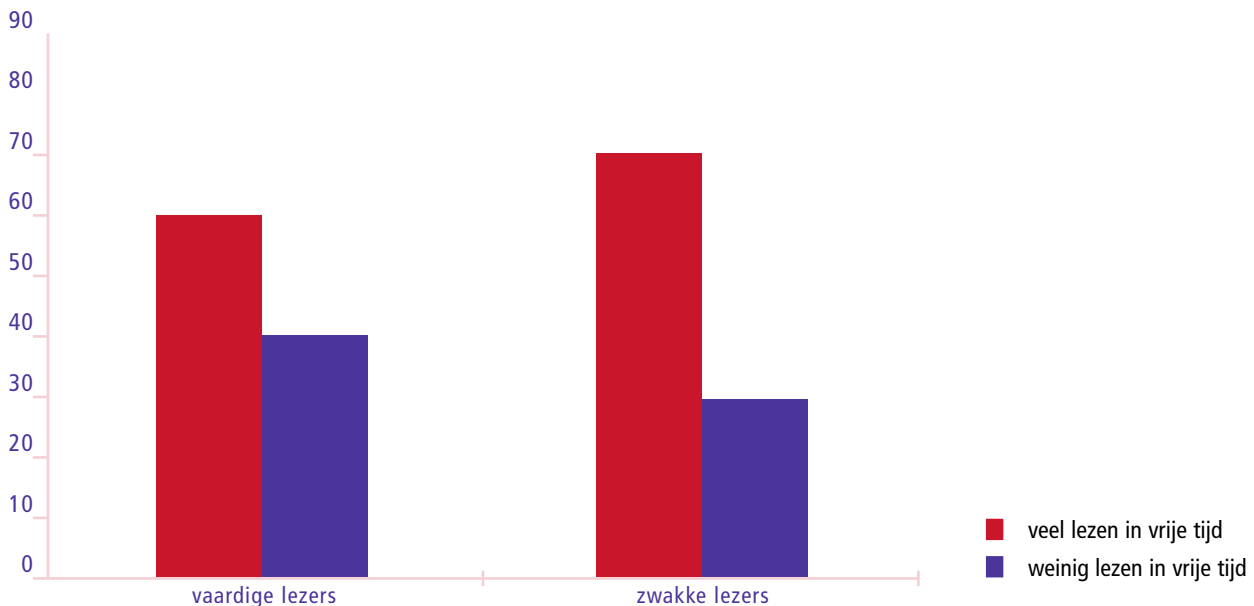
Bron: Mol & Bus.

Ook zwakke lezers profiteren

Er is dus veel winst te boeken via het lezen in de vrije tijd. Maar geldt dit wel voor iedereen? Zijn het niet juist de goede lezers die steeds beter gaan lezen? Dat zou betekenen dat leerlingen op het vmbo minder profijt zouden hebben van vrijetijdslezen, omdat zij vaker tot de groep van zwakkere lezers behoren. Om deze kwestie op te helderen hebben Mol en Bus de resultaten van studies naar goede en minder goede lezers met elkaar vergeleken. Ze concluderen dat de effecten van vrijetijdslezen zich voordoen ongeacht het leesniveau van de leerlingen. Sterker nog, op het gebied van basisvaardigheden voor lezen gaan zwakke lezers zelfs meer vooruit dan de vaardige lezers (zie grafiek 2). De onderzoekers stellen: 'voor zwakke lezers lijkt het vrijetijdslezen essentiëler voor het uitbreiden van hun basisvaardigheden dan voor vaardige lezers.' Dat is ook goed te begrijpen: er valt voor zwakke lezers meer winst te behalen en door veel te lezen krijgen ze extra oefening in de basisvaardigheden. 'Zonder extra leeservaringen gaat deze groep kinderen steeds verder achterlopen', stellen de onderzoekers.

Zwakke lezers die veel lezen in hun vrije tijd gaan nog meer vooruit in de basisvaardigheden van het lezen dan vaardige lezers.
Suzanne Mol & Adriana Bus, 2011

GRAFIEK 2

Bron: Mol & Bus

Woordenschat

Om goed met teksten te kunnen werken in het voortgezet onderwijs moeten leerlingen ongeveer 17.000 woorden kennen in de brugklas. De woordenschatomvang van de gemiddelde vmbo-leerling ligt daar ruim onder, met grote verschillen tussen leerlingen. Deze verschillen kunnen onder andere verband houden met de talige achtergrond van de leerlingen. Zo komen Turkse en Marokkaanse leerlingen op het vmbo met een woordenschat van gemiddeld 10.000 woorden, beduidend lager dan de woordenschat van de gemiddelde autochtone vmbo-leerling. Er zijn ook verschillen naar schooltype. Leerlingen die vmbo-t volgen scoren aanzienlijk hoger op leestoetsen dan leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen. Omdat woordenschat sterk bepalend is voor leesbegrip, ligt de conclusie voor de hand dat vmbo-t-leerlingen een grotere woordenschat hebben dan leerlingen in de lagere opleidingstypen.

Er is dus een grote bandbreedte aan woordenschat in het vmbo. Wat al deze leerlingen gemeen hebben, is dat ze met een grotere woordenschat veel beter in staat zouden zijn om het onderwijs goed te volgen en om teksten in schoolboeken goed te begrijpen.

Om de woordenschat van leerlingen maximaal te laten groeien is een combinatie nodig van gerichte woordenschat-instructie en vrij lezen.

Er is dus alle reden om stevig in te zetten op het vergroten van de woordenschat van vmbo-leerlingen. Sommige scholen pakken dit aan via *intentionele woordenschatstimulering* (woordenschatinstructie), waarbij woorden van woordenlijsten en geselecteerde woorden uit zaakvaklessen systematisch onderwezen worden. Dit is absoluut nodig, maar het is niet voldoende. Om op deze wijze de woordenschat in een jaar met bijvoorbeeld 2.000 woorden te laten groeien, moeten iedere schooldag 10 nieuwe woorden systematisch aangeleerd worden en moet de beheersing van die woorden vervolgens goed onderhouden worden. Het is maar de vraag of dat een haalbare kaart is. In het basisonderwijs, waar intentionele woordenschatstimulering veel voorkomt, wordt vaak een standaard van 5 woorden per dag gehanteerd. Niet alle woorden die zo worden aangeboden zijn echter onbekend voor alle leerlingen en niet alle woorden worden ook op langere termijn onthouden. In de praktijk zegt men daarom vaak dat 750 tot 1.000 woorden per jaar een maximale opbrengst is voor gerichte woordenschatinstructie. Dat is niet voldoende om een achterstand van vaak meer dan 5.000 woorden te overbruggen.

Om te zorgen dat de woordenschat sneller groeit, is lezen in de vrije tijd de beste aanvullende aanpak. Vrij lezen is een vorm van *incidentele woordenschatstimulering* – terloops nieuwe woorden leren terwijl je leest over een interessant onderwerp. We zagen al in het eerder aangehaalde onderzoek van Krashen en van Mol en Bus dat lezen inderdaad een grote bijdrage levert aan de groei van de woordenschat. Maar wat is die bijdrage precies? En maakt het ook uit wát je leest, of is het inderdaad waar wat je vaak hoort zeggen: 'Als ze maar lezen, het maakt niet uit wat'.

TABEL 1 | LEESDUUR EN -VOLUME

Aantal minuten lezen per dag	Aantal gelezen woorden per jaar
65,0	4.358.000
21,1	1.823.000
14,2	1.146.000
9,6	622.000
6,5	432.000
4,6	282.000
3,2	200.000
1,3	106.000
0,7	21.000
0,1	8.000
0,0	0

Bron: Cunningham & Stanovich (1998), *What Reading Does For The Mind*.

Laten we eerst eens kijken naar de vraag wat lezen oplevert voor de woordenschat. Om die vraag te beantwoorden kijken we eerst naar het verband tussen leesduur en aantal gelezen woorden. Tabel 1 laat zien dat als leerlingen vijf minuten per dag lezen, zij jaarlijks al bijna 300.000 woorden meer lezen dan een leerling die helemaal niet leest. En een leerling die iedere dag een uur leest zit ruim boven de vier miljoen woorden per jaar! De volgende vraag is wat het verband is tussen het aantal gelezen woorden en het aantal nieuwe woorden dat je zo kunt verwerven. Amerikaanse wetenschappers die onderzoek hebben gedaan naar deze vraag schatten dat leerlingen die ongeveer een kwartier per lezen (1 miljoen woorden per jaar) hun woordenschat kunnen uitbreiden met 1.000 nieuwe woorden (Anderson e.a., 1988; Nagy e.a., 1987). Nederlandse onderzoekers die verschillende internationale studies naar dit onderwerp hebben geanalyseerd, stellen bovendien dat de kans dat leerlingen via lezen nieuwe woorden leren toeneemt naarmate kinderen ouder worden (Glopper e.a., 2000).

Nu nog die andere vraag: maakt het ook uit wat leerlingen lezen of is het voldoende dat ze überhaupt lezen? Het antwoord op die vraag is eenduidig: het maakt wel degelijk uit wat ze lezen. Dat is ook gemakkelijk te bedenken. Van een te makkelijke tekst valt weinig te leren, van een te moeilijke tekst eveneens. En als je iedere dag leest, maar je leest niets anders dan een voetbalblad, dan leer je heel wat voetbaltermen, maar na verloop van tijd komt daar niets meer bij, de groei komt tot stilstand en de woorden die je hebt geleerd zijn voor het leren op school niet erg relevant.

Dat het uitmaakt wat je leest, wordt door onderzoek bevestigd. De Nederlandse onderzoekers Kortlever en Lemmens bestudeerden het verband tussen leesgedrag en Cito-scores aan het einde van de basisschool. Zij stellen niet alleen vast dat kinderen die veel lezen in de vrije tijd hogere Cito-scores halen voor taal en rekenen dan andere kinderen, maar ook dat kinderen die boeken lezen die bedoeld zijn voor kinderen die een jaar verder zijn nog hogere scores halen. Boeken van een niveau dat net iets hoger ligt zijn dus extra goed voor de taalontwikkeling.

Bovendien is het goed om verschillende soorten materiaal te lezen: boeken (fictie en non-fictie), strips, kranten, tijdschriften. Uit het internationale PISA-onderzoek blijkt dat jongeren van 15 jaar die gevarieerd lezen hogere scores op taal dan jongeren die dat niet doen.

Amerikaanse onderzoekers schatten dat leerlingen die een kwartier per dag lezen, hun woordenschat kunnen uitbreiden met 1.000 woorden per jaar.

Het is extra goed voor de taalontwikkeling om gevarieerd te lezen en om boeken te lezen die net iets boven het niveau van de lezer liggen.

Denise Kortlever en Jeroen Lemmens, 2012; PISA-onderzoek 2009

Laagfrequente woorden

Kennis van de basiswoordenschat (de 6.000 meest voorkomende woorden in de Nederlandse taal) is noodzakelijk om eenvoudige teksten te kunnen lezen. Deze basiswoordenschat van 'hoogfrequente woorden' wordt verworven in de loop van de basisschool. Na de basiswoordenschat komt het erop aan dat leerlingen ook woorden die minder veel voorkomen ('laagfrequente woorden') toevoegen aan hun woordenschat, zodat zij ook de minder eenvoudige teksten kunnen lezen waarmee zij in de loop van hun schoolloopbaan te maken krijgen. Dat kunnen algemene woorden zijn ('verlaten', 'de gebeurtenis'), vaktaalwoorden ('onderdompelen', 'contant', 'de evenaar') of schooltaalwoorden ('constateren', 'naarmate', 'de functie'). Schooltaalwoorden worden overigens niet exclusief op school gebruikt. Het zijn de meer formele woorden die je veel tegenkomt in schriftelijke taal, ook in de krant en in instructieteksten.

Wat zijn goede bronnen om laagfrequente woorden tegen te komen?

Om te beginnen natuurlijk de vaktaaltteksten die de leerlingen op school krijgen, maar er zijn ook andere goede bronnen, die bij het vrij lezen gebruikt kunnen worden. Tabel 2 laat zien dat bijvoorbeeld kranten en tijdschriften uitstekende bronnen zijn voor laagfrequente woorden. Een bijkomend voordeel van deze media is dat ze actuele informatie bevatten, die weer goed is voor het uitbreiden van de kennis van de wereld – een belangrijke voorspeller van goede prestaties bij begrijpend lezen. Ook strips en jeugdboeken zijn goede bronnen voor laagfrequente woorden. Interessant is om te zien dat zelfs in gesprekken tussen hoogopgeleiden weinig laagfrequente woorden worden gebruikt. Leerlingen hebben dus meer kans om hun woordenschat uit te breiden door te lezen dan door te luisteren. ■

TABEL 2 | LAAGFREQUENTE WOORDEN PER 1.000

GESCHREVEN TEKSTEN	
Abstracts van wetenschappelijke artikelen	128.0
Kranten	68.3
Populaire tijdschriften	65.7
Boeken voor volwassenen	52.7
Strips	53.5
Jeugdboeken	30.9
Prentenboeken	16.3
TELEVISIE	
Populaire shows voor volwassenen	22.7
Populaire shows voor kinderen	20.2
Tekenfilms	30.8
Sesamstraat	2.0
GESPREKKEN MET VOLWASSENEN	
Getuigenverklaringen	28.4
Hooggeschoolden tegen vrienden en echtgenoten	17.3

Bron: Cunningham & Stanovich (1998), *What Reading Does For The Mind*.

3 | LEESPLEZIER EN LEESMOTIVATIE STIMULEREN

Leesplezier en leesvaardigheid hangen nauw samen: in internationaal PISA-onderzoek (Gille, e.a., 2010) scoorden leerlingen met het minste leesplezier op een niveau dat nog net niet als laaggeletterd werd gedefinieerd; de leerlingen met het meeste leesplezier scoorden twee niveaus hoger. Helaas is het niet zo goed gesteld met het leesplezier onder leerlingen. Uit onderzoek van Van Tuijl en Gijsel (2015) blijkt dat het leesplezier van leerlingen afneemt vanaf de bovenbouw in het basisonderwijs en dat die afname zich verder voortzet in het vmbo. Daartegenover neemt 'leesvermijding' (het ontwijken van leesactiviteiten) in het vmbo juist toe. Ook uit de Monitor de Bibliotheek *op school* blijkt dat vmbo-leerlingen over het algemeen weinig plezier beleven aan lezen: ruim 30 procent zegt nooit thuis voor het eigen plezier een boek te lezen.

De rol van docentgedrag

Hoe krijgen we deze leerlingen toch aan het lezen? Een antwoord op deze vraag kunnen we vinden in een onderzoek naar de relatie tussen docentgedrag en leesmotivatie bij 1.260 leerlingen van 15 jaar oud. Dit onderzoek is uitgevoerd door een Vlaamse onderzoeksgroep, op basis van gegevens uit het eerder genoemde PISA-onderzoek (De Naeghel e.a., 2014). De onderzoekers stellen vast dat specifieke vormen van ondersteunend gedrag van docenten positief samenhangen met de leesmotivatie van de leerlingen. Die vormen van ondersteuning zijn gericht op de drie psychologische basisbehoeften van leerlingen, die bekend zijn uit de zelf-determinatietheorie (Deci & Ryan, 2000): de behoefte aan autonomie (het gevoel zelf keuzes te kunnen maken in je gedrag), competentie (vertrouwen hebben in je eigen kunnen) en relatie (je verbonden voelen met anderen). Meer specifiek betekent dit dat docenten de leesmotivatie van leerlingen kunnen bevorderen door bijvoorbeeld:

- leerlingen keuzes te bieden uit de verschillende (soorten) teksten en ruimte te creëren in het lesprogramma voor zelfstandig lezen (t.b.v. autonomie)
- heldere structuur te bieden in activiteiten waarin leerlingen met teksten bezig zijn, duidelijke verwachtingen te formuleren, opbouwende feedback te bieden na het lezen en uitdagende teksten te bieden op het juiste niveau (t.b.v. competentie)
- authentieke interesse te tonen in de leesvoorkeuren en het leesgedrag van leerlingen en met hen in gesprek te gaan over hun eigen leesvoorkeuren (t.b.v. relatie).

Inzichten uit motivatie-onderzoek wijzen erop dat motivatie niet alleen een kwestie is van 'intrinsiek' (voor het eigen plezier) versus 'extrinsiek' (omwille van een beloning). Er bestaat ook motivatie die extrinsiek van oorsprong is, maar die zozeer door iemand eigen wordt gemaakt dat het voelt als een eigen keuze, die verbonden is met de eigen persoonlijke waarden (Vansteenkiste e.a., 2007). In de context van lezen en leesplezier betekent dat bijvoorbeeld dat leerlingen meer gaan lezen omdat ze het belangrijk vinden voor hun examen en hun vervolgopleiding. Als een dergelijke motivatie wordt 'geïnternaliseerd' voelt dit als een eigen keuze, die van het lezen een waardevolle ervaring maakt. Deze stelling wordt ondersteund door gegevens uit de Monitor de Bibliotheek *op school*. Daarin is te zien dat leesplezier en leesfrequentie in het vmbo dalen in

Leerlingen die met plezier lezen scoren hoger op taaltoetsen. Dat pleit ervoor om het stimuleren van leesplezier op te nemen in het taalbeleid van de school.

Voorbeelden van leesprojecten zijn:

- Leeskr8!, leesbevorderingslessen voor de onderbouw van het vmbo (leeskr8.nl)
- De Weddenschap, een leesweddenschap tussen vmbo-leerlingen en bekende Nederlanders (deweddenschap.nl)
- De Jonge Jury, voor jongeren van 12 tot 16 jaar, jaarlijkse stemcampagne voor het mooiste jongerenboek (jongejury.nl)
- Read2Me!, een voorleeswedstrijd voor brugklassers (read2mevoorleeswedstrijd.nl)
- Leesdok, opdrachten om te werken aan leesontwikkeling.

De belangrijkste vraag die je jezelf kunt stellen bij iedere leesactiviteit is of die activiteit bijdraagt aan een leven lang leesplezier.
Hugh Calkins

de eerste drie jaar, maar daarna weer een stijging vertonen. Volgens docenten heeft die stijging ermee te maken dat leerlingen in het vierde jaar vmbo meer bezig zijn met hun toekomst en daarom meer belang gaan hechten aan lezen. Dat zich dit ook uit in hogere scores op leesplezier, lijkt erop te wijzen dat deze extrinsieke motivatie zozeer eigen is gemaakt, dat hij als persoonlijk waardevol wordt ervaren. Dat betekent dat we het bovenstaande lijstje kunnen uitbreiden met 'leerlingen duidelijk maken waarom lezen belangrijk voor hen is'. Dat past bij docentgedrag dat de autonomie van leerlingen stimuleert.

Praktische tips

Stephen Krashen geeft op basis van onderzoek naar 'wat werkt' de volgende praktische richtlijnen voor het stimuleren van vrij lezen:

- zet vrij lezen dagelijks op het rooster
- 'less is more': als je denkt dat de leerlingen een half uur vrij lezen aankunnen, doe het dan 20 minuten
- zorg voor gevarieerd leesmateriaal in de klas: makkelijke boeken, moeilijke boeken, informatieve boeken, strips, tijdschriften
- laat de leerlingen zelf kiezen wat ze willen lezen
- eis niet dat leerlingen hun boek uitlezen
- praat met de leerlingen over wat ze gelezen hebben
- geef het goede voorbeeld: als de leerlingen lezen, leest de docent ook
- werk niet met een beloningssysteem
- vraag niet om een boekverslag
- toets de leerlingen niet op wat ze gelezen hebben.

Een structurele aanpak

De bovenstaande adviezen wijzen op het belang van een structurele aanpak. Het omgaan met boeken wordt een vanzelfsprekend onderdeel van iedere lesdag en is verbonden met een didactiek die in ook in bredere zin de motivatie van leerlingen bevordert. Docenten laten zien dat zij lezen belangrijk en leuk vinden. Er is ruimte in het lesprogramma om te praten over boeken en lezen. Overal zijn interessante boeken voorhanden, niet alleen in de lessen Nederlands, maar ook bij de zaak- en beroepsvakken. Leerlingen kunnen eenvoudig boeken lenen uit (of via) de mediatheek/ bibliotheek. Het creëren van een dergelijke vanzelfsprekende dagelijkse leesomgeving is effectiever dan het af en toe optuigen van een tijdelijk leesbevorderingsproject; dergelijke projecten kunnen goed gebruikt worden als tijdelijke 'aanjagers', maar kunnen een structurele aanpak niet vervangen.

Voorlezen

Voorlezen wordt gewoonlijk niet direct geassocieerd met het vmbo. Toch kan voorlezen heel nuttig zijn. Leerlingen zijn namelijk gewend (en dat geldt niet alleen voor vmbo-leerlingen) om boeken te kiezen waarmee zij al enigszins bekend zijn, bijvoorbeeld boeken uit een bepaalde reeks, boeken van een bepaalde schrijver of boeken van een bepaald niveau. De docent kan dit patroon doorbreken door af en toe fragmenten uit andere boeken voor te lezen. Zo maken de leerlingen kennis met andere schrijvers of andere onderwerpen, al dan niet aansluitend bij de lessen en projecten die op dat moment actueel zijn. En als de docent een boek van een iets hoger niveau neemt, dat wel heel spannend of interessant is, dan kan dat heel effectief zijn om leerlingen te motiveren om zelf verder te willen lezen in dat boek. Zo kan voorlezen gebruikt worden om leerlingen uit hun *comfort zone* te halen en hen te stimuleren om een volgende stap te maken in hun lees- en taalontwikkeling. ■

4 | DE OPBRENGST VAN DE SCHOOL-MEDIATHEEK EN BIBLIOTHEEK

Om maximale opbrengsten te bereiken moeten leerlingen ook buiten school lezen. De tijd die buiten school wordt gelezen, gaat niet af van de lestijd en zorgt voor extra effecten op de taalontwikkeling, waar leerlingen binnen school dan weer extra plezier van hebben. Om het lezen thuis te stimuleren is een goed uitgeruste schoolmediatheek en/of nauwe samenwerking met de openbare bibliotheek onmisbaar. Voor veel leerlingen is de bibliotheek immers de enige plek om aan boeken te komen. Onderzoek laat zien dat als kinderen gemakkelijker toegang hebben tot een bibliotheek, het lezen in de vrije tijd toeneemt. De mediatheek en de openbare bibliotheek kunnen ervoor zorgen dat leerlingen die van huis uit geen leescultuur kennen toch makkelijk boeken binnen hun bereik krijgen.

In de Verenigde Staten is veel onderzoek gedaan naar het verband tussen de schoolmediatheek en de leerresultaten van leerlingen. Een van de belangrijkste onderzoekers op dit gebied is Keith Lance, die in 1993 onderzoek deed naar de relatie tussen de omvang van de schoolmediatheek en de leerresultaten op 221 basisscholen en middelbare scholen in de staat Colorado. Lance ontdekte dat de leerresultaten op scholen met een grotere mediatheek (grotere collectie, meer betaalde uren) significant hoger waren dan op andere scholen, ook na correctie voor andere factoren die deze verschillen zouden kunnen verklaren: 5 tot 15 procent van de verschillen in leesscores werden verklaard door verschillen in de omvang van de schoolmediatheek. Lance vond ook factoren met een indirect positief effect op de leesresultaten: de aanwezigheid van een professionele mediathecaris, die ook zelf instructie geeft, en de hoogte van de investeringen in de mediatheek.

Een van de vereisten voor effectieve leesbevordering is de aanwezigheid van leesmateriaal. De schoolmediatheek en de bibliotheek zijn voor scholen de partners bij uitstek om het lezen op school en thuis te stimuleren.

**Een effectieve media-
thecaris/bibliothecaris
werkt aan leesbevorde-
ring en mediawijsheid.
Samenwerking met de
docenten verhoogt het
effect op de leer-
resultaten van de
leerlingen.**

Lance en andere onderzoekers hebben sindsdien soortgelijke onderzoeken in heel Amerika uitgevoerd. Deze onderzoeken bevestigen het beeld uit de 'Colorado study' en geven ook nieuwe inzichten. Zo blijkt dat niet alleen de aanwezigheid van een schoolmediatheek, maar ook de samenwerking tussen de mediathecaris en de docenten een belangrijke bijdrage levert aan de leeropbrengsten. Lance noemt de volgende kenmerken van een effectieve mediathecaris:

- werkt nauw samen met de docenten
- neemt deel aan teamoverleg
- geeft bijscholing aan docenten
- plant lesonderdelen in overleg met docenten
- geeft les aan leerlingen, zowel samen met docenten als zelfstandig.

Deze gegevens zijn zeer relevant voor de Nederlandse situatie. Uit een onderzoek onder mediathecarissen in Nederland blijkt dat die het bieden van leer- en werkruimte aan leerlingen als belangrijkste functie van de mediatheek zien, gevolgd door het opbouwen en beschikbaar stellen van een collectie. De bevindingen van Lance en van de andere onderzoeken die in deze brochure zijn besproken laten echter duidelijk zien dat het voor de leeropbrengsten van de leerlingen raadzaam is om juist leesbevordering op de eerste plaats te zetten. Dat wil niet zeggen dat dit het enige werk van de mediatheek zou moeten zijn. De mediathecaris helpt leerlingen ook om 'mediawijs' te worden, dat wil zeggen om goed om te gaan met gedrukte en digitale media. De inzet van deze expertise verlicht het werk van de docenten en verhoogt de opbrengst van het werk van de leerlingen waarbij gebruik van media een rol speelt. Ook voor dit onderwerp geldt dat nauwe samenwerking met de docenten meer oplevert voor de leeropbrengsten.

Uit de gegevens van de Monitor de Bibliotheek *op school* blijkt dat veel vmbo-leerlingen ontevreden zijn over de collectie in de mediatheek: 45 procent vindt de collectie leesboeken niet aantrekkelijk. Dat is betreurenswaardig, want de nabijheid van geschikte boeken is een voorwaarde om leerlingen tot lezen te bewegen. In de monitor geven de leerlingen aan welke onderwerpen zij interessant vinden en wat voor typen teksten zij graag lezen (boeken, strips, tijdschriften etc.). Met behulp van deze informatie kan de collectie aantrekkelijker gemaakt worden.

Ondanks het evidente belang van een mediatheek, is de aanwezigheid van een mediatheek op school nog geen gemeengoed. Van de ruim 1.300 locaties voor voortgezet onderwijs in Nederland beschikken er naar schatting ruim 500 niet over een mediatheek. ■

5 | TAALBELEID: EEN MES MET TWEE KANTEN

Uit het voorgaande komt het dilemma naar voren waar het vmbo mee worstelt: leerlingen zouden meer moeten lezen, maar lezen is nu juist wat velen van hen moeilijk of niet leuk vinden. Er moeten dus twee zaken tegelijk aangepakt worden: leesvaardigheid en leesplezier. Dat vraagt om een tweeledig taalbeleid, dat voor beide zaken een systematische en structurele aanpak biedt.

De ene component van het taalbeleid zou zich moeten richten op het vergroten van de leesvaardigheid van leerlingen. Woordenschat, leesstrategieën, kennis van grammatica en algemene kennis zijn hier de sleutelwoorden. De lessen Nederlands bieden hiervoor een algemene basis voor alle leerlingen. Daarnaast is het nodig om in de zaakvak- en beroepslessen specifiek aandacht te schenken aan taalproblemen die het begrip van de les in de weg kunnen staan. Dat betekent dat ook de docenten van deze vakken instructie moeten geven in woordenschat en leerlingen moeten wijzen op het inzetten van de leesstrategieën die zij in de lessen Nederlands hebben geleerd. Ten slotte is voor leerlingen met grote en hardnekkige taalachterstanden extra ondersteuning nodig, gericht op de taalonderdelen waarop de leerling achterloopt, bijvoorbeeld hersteltrainingen technisch lezen.

De andere component van het taalbeleid zou zich moeten richten op vrij lezen en vrijetijdslezen. Het in deze brochure aangehaalde onderzoek toont aan hoe belangrijk dit is voor de taalontwikkeling van leerlingen. Het is daarom aan te bevelen, juist gezien de relatief lage taalvaardigheid en leesmotivatie van veel vmbo-leerlingen, om deze component van het taalbeleid even stevig neer te zetten als de andere component. De onderwerpen die in ieder geval aan de orde zouden moeten komen zijn:

- vrij lezen op het lesrooster
- leesbevordering in de lessen Nederlands
- leesbevordering in de zaakvakken
- gebruik van de mediatheek
- samenwerking tussen docenten en mediathecaris
- samenwerking met de openbare bibliotheek.

De Inspectie van het Onderwijs stelt vast dat het op veel vmbo-scholen nog ontbreekt aan een goed opgezet taalbeleid. Er worden soms wel maatregelen genomen om taalachterstanden bij leerlingen weg te werken, met name in het eerste leerjaar, maar er is meestal geen sprake van een gestructureerde aanpak. Er is dus nog heel wat werk te verzetten. Gelukkig is er steeds meer ervaring waaruit geput kan worden om een goed taalbeleid uit te werken. ■

Voor de brugklassen van het vmbo is een handig woordenschat-instrument beschikbaar, waarmee docenten doelgericht kunnen werken aan woordenschat in verschillende vakken: *Handleiding Basislijst Schooltaalwoorden vmbo*. ITTA, 2010

6 | HOE NU VERDER?

Opbrengstgericht werken met de monitor

Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek hebben – in het kader van het landelijke programma Kunst van Lezen – de *Monitor de Bibliotheek op school* laten ontwikkelen. Dit is bedoeld om scholen en bibliotheken te helpen om de opbrengst van hun samenwerking in kaart te brengen. De monitor bestaat uit digitale vragenlijsten voor leerlingen, docenten en bibliotheekpersoneel. De vragenlijsten worden een keer per jaar afgenomen.

De resultaten laten zien wat het effect van de samenwerking is op het leen- en leesgedrag van leerlingen en op het leesbevorderende gedrag van docenten. De monitor is in 2011 in gebruik genomen voor het basisonderwijs. In de loop van 2014 is de monitor beperkt opengesteld voor het vmbo. Meer informatie over de monitor is verkrijgbaar bij de openbare bibliotheek en via kunstvanlezen.nl.

De informatie in deze brochure geeft scholen, mediatheken en bibliotheken handvatten om samen te werken aan de taalontwikkeling van leerlingen. De argumentatie voor die samenwerking kan als volgt samengevat worden.

- Vmbo-leerlingen scoren gemiddeld lager op taaltoetsen dan andere middelbare scholieren. Vooral lage scores op woordenschat en tekstbegrip staan succesvolle deelname aan het onderwijs in de weg. Lage taalscores komen vaker voor bij allochtone leerlingen, bij de lagere leerwegen en bij jongens.
- Sommige scholen zetten zich in om de taalachterstanden van leerlingen te verminderen door gerichte instructie en extra taalondersteuning. De opbrengst hiervan is beperkt. Op veel vmbo-scholen ontbreekt een taalbeleid voor een integrale, structurele aanpak van taalachterstanden.
- Lezen voor het plezier – vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis – heeft een bewezen positief effect op verscheidene facetten van de taalontwikkeling, waaronder woordenschat en begrijpend lezen.
- Mediatheken en bibliotheken kunnen vmbo-scholen helpen om de taalontwikkeling van leerlingen te bevorderen door, in samenwerking met docententeams, leerlingen te stimuleren om meer te lezen, op school en thuis. Mediathecarissen en bibliothecarissen zetten hierbij hun deskundigheid in op het gebied van collecties (jeugdliteratuur, informatieve boeken, collecties bij zaakvakken, etc.), leesbevorderingsbeleid, leesbevorderende activiteiten en het verzamelen van gegevens voor evaluatie.

De bovenstaande argumenten pleiten voor een intensieve(re) samenwerking, die structureel wordt ingezet als onderdeel van het schoolbeleid:

- De samenwerking tussen vmbo-scholen en mediatheek/bibliotheek wordt opgenomen in een schoolbreed taalbeleidsplan, dat uit twee componenten bestaat: een component gericht op verbetering van de leesvaardigheid van leerlingen en een component gericht op het stimuleren van vrij lezen en vrijetijdslezen.
- Mediatheek/bibliotheek en school houden ieder hun eigen resultaten bij: de school volgt de leerresultaten van de leerlingen; de mediatheek/bibliotheek volgt het lees- en leengedrag van de leerlingen en de leesbevorderende activiteiten van de docenten. De mediathecaris en het docententeam maken geregeld gezamenlijk de balans op van deze gegevens in het kader van opbrengstgericht werken en passen zo nodig in overleg hun doelen en activiteiten aan. ■

HANDIGE SITES

Algemeen

- kunstvanlezen.nl – site van het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen
- leesmonitor.nu – site met nieuws en onderzoeksinformatie over lezen en leesbevordering voor verschillende leeftijdsgroepen overzichtelijk bij elkaar gezet.
- lezen.nl – site van Stichting Lezen, de landelijke organisatie voor leesbevordering
- kb.nl – site van de Koninklijke Bibliotheek

Projecten en andere praktische sites

- bieb4you.nl – site met informatie over het inrichten van de leesomgeving in bibliotheek en school voor zwakke lezers in het vmbo
- biebsearch.nl – site van het samenwerkingsproject tussen het voortgezet onderwijs, MBO's en de bibliotheek
- debibliotheekopschool.nl – site van de landelijke aanpak t.a.v. een structurele samenwerking tussen scholen, gemeenten en bibliotheken, gericht op het bevorderen van leesplezier, het stimuleren van de taalontwikkeling en het verbeteren van de informatie- en mediavaardigheden van leerlingen
- deweddenschap.nl – site van de jaarlijkse leesweddenschap die vmbo-leerlingen kunnen aangaan met bekende Nederlanders
- itta.uva.nl – site van het ITTA kenniscentrum voor taalverwerving en taalontwikkeling; ga voor de schooltaalwoordenlijst voor het vmbo naar 'publicaties' en klik op 'Handleiding Basislijst Schooltaalwoorden vmbo'
- jongejury.nl – site voor jongeren van 12 tot 16 jaar, jaarlijkse stemcampagne voor het mooiste jongerenboek
- leeskr8.nl – site van project Leeskr8!, ontwikkeld door bibliotheken, met leesbevorderingslessen voor de onderbouw van het vmbo
- lezenvoordelijst.nl – site geeft advies bij de keuze en verwerking van de boeken die leerlingen lezen. Voor leerlingen, docenten, ouders en bibliotheekmedewerkers
- read2mevoorleeswedstrijd.nl – site van de jaarlijkse voorleeswedstrijd voor brugklassers van alle onderwijstypen

BRONNEN

- Anderson, R., Wilson, P. & Fielding, L. (1988), 'Growth in reading and how children spend their time outside of school.' *Reading Research Quarterly*, 23, 285-303.
- Appel, R., Kuiken, F. & Vermeer, A. (2001), *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Broekhof, K. (2011), *Meer lezen, beter in taal: effecten van lezen op taalontwikkeling*. Den Haag: Kunst van Lezen.
- Calkins, H. (2004), Letter to the editor. *Education Week*, September 29.
- Cunningham, A.E. (2009), *Cognitive Consequences Of Reading Volume: Reading Makes You Smarter*. Presentatie Konference om Laesevanskeligheder, augustus 2009, Kopenhagen.
- Cunningham, A.E. & Stanovich, K.E. (1998), 'What Reading Does For The Mind', *American Educator*, 22, pp. 8-15.
- De Naeghel, J., Valcke, M., De Meyer, I., Warlop, N., Braak, J. van & Van Keer, H. (2014). The role of teacher behavior in adolescents' intrinsic reading motivation. *Reading and Writing*, 27 (9), 1547-1565.
- Deci, E.L. & Ryan, R.M. (2000), 'The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior.' *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
- Gille, E., Loijens, C., Noijons, J. & Zwitser, R. (2010), *Resultaten PISA 2009: Praktische kennis en vaardigheden van 15-jarigen*. Arnhem: Cito.
- Glopper, K. de, Fukkink, R. & Swanborn, M. (2000), 'Incidenteel woorden leren tijdens het lezen', *Pedagogische Studiën*, 348-364.
- Hacquebord, H.I., Linthorst, R., Stellingwerf, B. & Zeeuw, M. de (2004). *Voortgezet taalvaardig*. Groningen: Etco, Rijksuniversiteit Groningen.
- Inspectie van het Onderwijs (2011), De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2010-2011. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs
- Inspectie van het Onderwijs (2008). *Basisvaardigheden taal in het voortgezet onderwijs: Resultaten van een inspectieonderzoek naar taalvaardigheid in de onderbouw van het vmbo en praktijkonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Kieft, M., Eck, P. van & Grinten, M. van der (2012), *Mediatheken in het voortgezet onderwijs: een werkveld in beweging*. Utrecht: Oberon. Uitgevoerd in opdracht van Kunst van Lezen.
- Krashen, S. (2011), *Free Voluntary Reading*. Santa Barbara, California; Denver, Colorado; Oxford, England: Libraries Unlimited.
- Krashen, S. (2004), *The Power Of Reading: Insights From The Research*. Westport, Connecticut/London: Libraries Unlimited; Portsmouth, NH: Heinemann. 2nd edition.
- Lance, K.C., Welborn, L. & Hamilton-Pennel, Ch. (1993), *Impact of School Library Media Centers on Academic Achievement: 1993 Colorado Study*. Castle Rock, Colorado: Hi Willow Research and Publishing.
- Mol, S. (2010), *To Read Or Not To Read*. Leiden: Leiden University. Proefschrift.
- Mol, S. & Bus, A. (2011), 'Lezen loont een leven lang', *Levende Talen Tijdschrift*, 12, 3, 3-15.
- Nagy, W., Anderson, R. & Herman, P. (1987), 'Learning word meanings from context during normal reading'. *American Educational Research Journal*, 24.
- Trapman, M., Gelderen, A. van, Steensel, R. van, Schooten, E. van & Hulstijn, J. (2012), 'Linguistic knowledge, fluency and meta-cognitive knowledge as components of reading comprehension in adolescent low achievers: differences between monolinguals and bilinguals', *Journal of Research in Reading*, 00, 00, 1-19.
- Tuijl, C. van & Gijzel, M. (2015), 'Stabiliteit van leesplezier en leesvermijding'. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 54 (2), 60-73.
- Van Steensel, R., Gelderen, A. van, Kruistum, C. van, Milliano, I. de, Trapman, M., Oostdam, R., Leseman, P. & Haan, M. de (in druk). 'Hoe moeilijk is goed lezen en schrijven voor vmbo'ers? Inzichten uit onderzoek'. In: Van der Waals, J., & Van Schaijk, M. (Eds.), *Het vmbo dichterbij. Bewegen tussen theorie en praktijk*. Amsterdam: SWP.
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B. & Lens, W. (2007), 'Willen, moeten en structuur in de klas: over het stimuleren van een optimaal leerproces.' *Begeleid zelfstandig leren*, 16, 37-57.
- Verhallen, S. & Alons, L. (2010), *Handleiding Basislijst Schooltaalwoorden vmbo*. Amsterdam: ITTA.

MEER LEZEN, BETER IN TAAL

Wie meer leest wordt beter in taal. Dit klinkt niet alleen logisch, het is ook echt zo. Meer lezen heeft een bewezen positief effect op woordenschat, spelling, grammatica, begrijpend lezen en schrijven. Deze brochure beschrijft, op basis van wetenschappelijk onderzoek, hoe vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis bijdragen aan de taalontwikkeling van vmbo-leerlingen. De mediatheek en de bibliotheek zijn voor de school de partners bij uitstek om het lezen te stimuleren. Deze brochure geeft daarom ook richtlijnen voor een effectieve samenwerking tussen vmbo-scholen en bibliotheken/mediatheken.